

Bernadetta Zawilińska

DZIAŁANIA WŁADZ LOKALNYCH W ROZWOJU TURYSTYKI W KARPACKICH PARKACH KRAJOBRAZOWYCH

Zarys treści: Na terenie Karpat Polskich istnieje obecnie 13 parków krajobrazowych o łącznej powierzchni 454 499 ha, które obejmują tereny 88 gmin. Ze względu na wysokie walory przyrodnicze i kulturowe oraz stosunkowo łagodny reżim ochronny są obszarami szczególnie predysponowanymi do rozwoju turystyki. Jednocześnie w ich granicach wyjątkowo rygorystycznie powinny być przestrzegane zasady zrównoważonego rozwoju. Zrównoważony rozwój turystyki nie jest możliwy bez zaangażowania władz lokalnych oraz współpracy samorządów z dyrekcjami parków krajobrazowych, a także między samorządami sąsiednich gmin.

Słowa kluczowe: park krajobrazowy, turystyka, Karpaty, samorząd, gminy.

Key words: landscape park, tourism, the Carpathian Mountains, local government, gminas (communities).

1. Wprowadzenie

Parki krajobrazowe położone w Karpatach Polskich, są terenami o wysokiej wartości przyrodniczej oraz kulturowej, co czyni je atrakcyjnymi dla rozwoju turystyki. Jednocześnie ich reżim ochronny umożliwia szerokie udostępnianie walorów oraz dopuszcza rozbudowę infrastruktury turystycznej i rozwój usług. Predyspozycje parków krajobrazowych do rozwoju turystyki stwarzają szansę rozwoju gospodarczego tych terenów i poprawy sytuacji materialnej mieszkańców, lecz jednocześnie niosą zagrożenie zniszczenia walorów poprzez nadmierne lub niewłaściwe użytkowanie turystyczne.

Zgodnie z zapisem *Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880), park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Popularyzacja jest w znacznej mierze związana z turystyką, dla której parki krajobrazowe są szeroko udostępniane. Zadaniem parków jest także kierowanie rozwojem ruchu oraz zagospodarowania turystycznego, aby pozostawał w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Zrównoważony rozwój turystyki to taki rozwój, który pozwala na utrzymanie harmonii pomiędzy potrzebami ochrony środowiska, lokalnych społeczności i turystów. Turystyka zrównoważona jest zintegrowana z miejscowym rozwojem gospodarczym, korzystna dla lokalnych społeczności i nie powoduje degradacji walorów przyrodniczych oraz kulturowych regionu. Aby turystyka mogła się rozwijać w sposób zrównoważony, konieczny jest czynny udział miejscowych społeczności i władz lokalnych w procesie jej planowania oraz w realizacji zamierzeń, a także współpraca pomiędzy samorządami sąsiednich gmin. W przypadku parków krajobrazowych niezbędna jest ponadto harmonizacja działań samorządów gminnych i dyrekcji parków krajobrazowych.

2. Parki krajobrazowe w Karpatach Polskich

Na terenie Karpat Polskich istnieje obecnie 13 parków krajobrazowych, 8 z nich leży w Beskidach (5 w Beskidach Zachodnich, 3 w Beskidach Wschodnich) i 5 na Pogórzu Karpackim. Łącznie obejmują powierzchnię 454 499 ha (tab. 1), co stanowi 23,1% obszaru polskiej części Karpat.

Tab. 1. Parki krajobrazowe w Karpatach polskich

Table 1. Landscape parks in the Polish part of the Carpathian Mts.

Lp.	Park krajobrazowy	Rok utworzenia	Jednostka fizyczno-geograficzna	Powierzchnia [ha]	
				parku	otuliny
1	PK Beskidu Śląskiego	1998	Beskidy Zachodnie	38 620	22 285
2	Żywiecki PK	1986		35 870	21 790
3	PK Beskidu Małego	1998		25 770	22 758
4	Popradzki PK	1987		54 212	24 803
5	Jaśliski PK	1992		20 911	*
6	Ciśniańsko-Wetliński PK	1992	Beskidy Wschodnie	51 146	*
7	PK Doliny Sanu	1992		33 480	*
8	PK Gór Słonnych	1992		56 032	*
9	Wiśnicko-Lipnicki PK	1997	Pogórze Karpackie	14 311	*
10	Ciężkowicko-Rożnowski PK	1995		17 634	*
11	PK Pasma Brzanki	1995		18 867	*
12	Czarnorzecko-Strzyżowski PK	1993		25 784	27 971
13	PK Pogórza Przemyskiego	1991		61 862	*
SUMA				454 499	119 607
ŚREDNIA				34 961	

* funkcję otuliny pełni obszar chronionego krajobrazu.

Źródło: opracowanie na podstawie danych uzyskanych w dyrekcjach parków krajobrazowych.

W skali Polski karpaccie parki krajobrazowe są parkami dużymi, średnia ich wielkość wynosi 34 961 ha, zaś średnia wielkość parków krajobrazowych w Polsce w 2004 r. wynosiła 21 697 ha. Większość badanych parków utworzona została w latach 90. XX w., starsze są jedynie parki Żywiecki i Popradzki (tab. 1).

W celu ograniczenia kosztów administracyjnych i prowadzenia oszczędnej polityki finansowej, parki krajobrazowe w Karpatach połączone zostały w cztery zespoły posiadające wspólne zarządy, oddzielny zarząd ma jedynie Popradzki PK. W skład zespołów parków wchodzi również parki krajobrazowe, położone poza terenem Karpat (ryc. 1).

Granice parków krajobrazowych wyznaczone zostały w oparciu o kryteria przyrodnicze i z wyjątkiem Wiśnicko-Lipnickiego PK nie pokrywają się z granicami administracyjnymi. W przypadku kilku parków krajobrazowych zauważyć można znaczne rozdrobnienie administracyjne. Z największą liczbą jednostek administracyjnych powiązany jest PK Beskidu Małego, który leży na terenie dwóch województw i aż 15 gmin. Znaczne rozdrobnienie administracyjne cechuje również PK Beskidu Śląskiego – 14 gmin. Najbardziej jednolitymi pod względem administracyjnym są parki Wiśnicko-Lipnicki – 2 gminy, a także Jaśliski i Doliny Sanu – po 3 gminy (tab. 2). Zauważyć jednak należy, że przyczyny nieznacznego rozdrobnienia administracyjnego powyższych parków są odmienne. Niewielki powierzchniowo Wiśnicko-Lipnicki PK obejmuje w całości dwie gminy, zaś w przypadku dwóch pozostałych parków – Jaśliskiego i Doliny Sanu, mała liczba jednostek administracyjnych spowodowana jest znaczną powierzchnią gmin.

Ryc. 1. System zarządzania karpaccimi parkami krajobrazowymi

Figure 1. Management system implemented in the Carpathian landscape parks

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 2. Powiązania parków krajobrazowych z podziałem administracyjnym
 Table 2. Links among landscape parks and the administrative division of the whole region

Park krajobrazowy	Województwa	Powiaty	Gminy	Zespół parków krajobrazowych
PK Beskidu Śląskiego	śląskie	bielski	Bielsko-Biała, Buczkowice, Jaworze, Szczyrk, Wilkowice	Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego
		cieszyński	Brenna, Goleszów, Istebna, Ustroń, Wiśła	
		żywiecki	Lipowa, Miłówka, Radziechowy-Wieprz, Węgierska Górka	
Żywiecki PK	śląskie	żywiecki	Jeleśnia, Miłówka, Radziechowy-Wieprz, Rajcza, Świnna, Ujsoły, Węgierska Górka	
PK Beskidu Małego	śląskie	bielski	Bielsko-Biała, Kozy, Porąbka, Wilkowice	
		żywiecki	Czernichów, Gilowice, Łękawica, Łodygowice, Ślemień, Żywiec	
		suski	Stryszawa, Zembrzyce	
	małopolskie	wadowicki	Andrychów, Mucharz, Wadowice	Brak dyrekcji
Popradzki PK	małopolskie	nowosądecki	Krynica, Łabowa, Łącko, Muszyna, Nawojowa, Piwniczna, Rytro Stary Sącz	
		nowotarski	Krościenko, Ochotnica Dolna, Szczawnica	
Wiśnicko-Lipnicki PK	małopolskie	bocheński	Nowy Wiśnicz, Lipnica Murowana	Zespół Parków Krajobrazowych Pogórza
Ciężkowicko-Rożnowski PK	małopolskie	brzeski	Czchów	
		tarnowski	Ciężkowice, Gromnik, Rzepiennik Strzyżewski, Zakliczyn	
PK Pasma Brzanki	małopolskie	tarnowski	Gromnik, Ryglice, Rzepiennik Strzyżewski	
	podkarpackie	dębicki	Szerzyny, Tuchów	
Czarnorzecko-Strzyżowski PK	podkarpackie	brzozowski	Domaradz, Jasielnica Rosielna	Zespół Karpackich Parków Krajobrazowych
		dębicki	Brzostek	
		krośnieński	Korczyna, Wojaszówka	
		ropczycko-sędziszowski	Wielopole Skrzyńskie	
		strzyżowski	Frysztak, Niebylec, Strzyżów, Wiśniowa	
Jaśliski PK	podkarpackie	jasielski	Krempna	
		krośnieński	Dukla	
		sanocki	Komańcza	
Ciśniańsko-Wetliński PK	podkarpackie	leski	Baliród, Cisna, Solina	
		sanocki	Komańcza, Zagórz	
PK Doliny Sanu	podkarpackie	bieszczadzki	Czarna, Lutowiska	
		leski	Solina	
PK Gór Stonnych	podkarpackie	bieszczadzki	Ustrzyki Dolne	Zespół Parków Krajobrazowych w Przemyślu
		sanocki	Sanok, m. Sanok, Tyrawa Wołoska	
		leski	Lesko, Olszcanica	
PK Pogórza Przemyskiego	podkarpackie	przemyski	Bircza, Dubiecko, Fredropol, Krasiczyn	
			Krzywcza, Przemyśl	
		rzeszowski	Dynów, m. Dynów	

Źródło: opracowanie własne.

Badane parki krajobrazowe obejmują tereny należące do 88 gmin, wśród których 9 ma w swych granicach po dwa parki (Milówka, Radziechowy-Wieprz, Węgierska Górka, Bielsko-Biała, Wilkowice, Gromnik, Rzepiennik Strzyżewski, Komańcza, Solina). Badaniami ankietowymi, których wyniki prezentowane są w dalszej części artykułu, objęto wyłącznie gminy, w których tereny parków krajobrazowych zajmują ponad 10% powierzchni. Kryterium tego nie spełniło 12 gmin¹.

Tereny badanych parków krajobrazowych wykazują znaczne zróżnicowanie pod względem wielkości ruchu turystycznego oraz jego form. Zróżnicowanie to jest wynikiem oddziaływania różnorodnych czynników – przede wszystkim walorów i zagospodarowania turystycznego, ale również położenia względem większych ośrodków miejskich, dostępności komunikacyjnej, tradycji rozwoju turystyki w regionie, sytuacji społeczno-gospodarczej, itp.

Podstawowym miernikiem zagospodarowania turystycznego, który w sposób pośredni świadczy o znaczeniu turystyki w regionie, jest zagęszczenie miejsc noclegowych. Najintensywniej zagospodarowane turystycznie są gminy związane administracyjnie z Parkami Krajobrazowymi Beskidu Śląskiego i Popradzkim (tab. 3).

Tab. 3. Liczba i zagęszczenie turystycznych miejsc noclegowych w parkach krajobrazowych oraz związanych z nimi administracyjnie gminach

Table 3. The quantity and density of accommodation facilities in landscape parks and gminas connected with them

Park krajobrazowy	Park krajobrazowy			Gminy związane administracyjnie z parkiem krajobrazowym		
	powierzchnia [km ²]	liczba miejsc noclegowych	zagęszczenie miejsc nocleg. [m.n./km ²]	łączna powierzchnia gmin [km ²]	liczba miejsc noclegowych	zagęszczenie miejsc nocleg. [m.n./km ²]
PK Beskidu Śląskiego	386,20	2685	7,0	952,82	34438	36,1
Żywiecki PK	358,70	2708	7,5	692,36	10081	14,6
PK Beskidu Małego	257,70	494	1,9	912,15	9672	10,6
Popradzki PK	543,90	17305	31,8	1147,71	28593	24,9
Jaśliński PK	209,11	372	1,8	991,80	2293	2,3
Ciśniańsko-Wetliński PK	511,46	2432	4,8	1244,49	9634	7,7
PK Doliny Sanu	334,80	585	1,7	844,72	7683	9,1
PK Gór Słonnych	513,92	676	1,3	1021,43	3726	3,6
Wiśnicko-Lipnicki PK	143,11	453	3,2	143,11	453	3,2
Ciężkowicko-Rożnowski PK	176,34	339	1,9	432,28	721	1,7
PK Pasma Brzanki	188,67	274	1,5	622,14	572	0,9
Czarnorzeczko-Strzyżowski PK	257,84	107	0,4	924,54	558	0,6
PK Pogórza Przemyskiego	618,62	922	1,5	1041,77	1265	1,2

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

¹ Badania ankietowe przeprowadzono w 2005 r., objęto nimi 76 gmin, uzyskano zwrot ankiet na poziomie 86%.

W Beskidzie Śląskim baza noclegowa koncentruje się przede wszystkim w otulinie Parku, natomiast Popradzki PK ma w swoich granicach duże miejscowości turystyczne, m. in.: Krynicę, Muszynę, Piwniczną. Znikomą bazą noclegową dysponują gminy związane administracyjnie z Parkami Krajobrazowymi Ciężkowicko-Rożnowskim, Pasma Brzanki, Czarnorzecko-Strzyżowskim oraz Pogórza Przemyskiego (tab. 3).

3. Integracja działań władz gminnych i dyrekcji parków krajobrazowych

Zdaniem M. Kistowskiego (2004) parki krajobrazowe ze względu na specyficzną sytuację, wynikającą ze sposobu ich tworzenia oraz zarządzania, określić można mianem „poligonów zrównoważonego rozwoju”. Konieczność wprowadzania zasad zrównoważonego rozwoju na ich terenach jest mocno akcentowana, a zarazem trudna. Przyczyny trudności są złożone, tkwią głównie w wielofunkcyjnym charakterze parków oraz znacznej liczbie podmiotów zarządzających ich terenami. Różnorodność – często sprzecznych – interesów stanowi barierę w drodze do osiągnięcia harmonii.

Harmonizacja działań i osiągnięcie zrównoważonego rozwoju (również w turystyce) są możliwe jedynie z poparciem i przy współpracy jak największej liczby zainteresowanych podmiotów oraz wymagają prowadzenia zgodnej, skoordynowanej polityki. Tymczasem badania przeprowadzone w urzędach gmin wykazały, że współpraca wprawdzie jest podejmowana, lecz ma ona dość ograniczony zasięg.

Niepokoi fakt, że jedynie 45% samorządów gminnych podejmuje współpracę w dziedzinie turystyki z dyrekcjami parków krajobrazowych. Znaczną barierę w prowadzeniu wspólnych działań stanowi istnienie zespołów parków krajobrazowych. Wspólne zarządy dla kilku parków są niewątpliwie korzystne ze względu na obniżenie kosztów administracyjnych, lecz stanowią przyczynę znacznego oddalenia siedzib dyrekcji od zarządzanych terenów. Sytuacja taka szczególnie widoczna jest w Zespole Karpackich Parków Krajobrazowych, gdzie siedziba Zarządu w Krośnie oddalona jest w linii prostej o ok. 70 km od PK Doliny Sanu, o ok. 50 km od Ciśniańsko-Wetlińskiego PK i ponad 20 km od Jaśliskiego PK². Znaczna odległość siedzib przy rażących brakach kadrowych³ oraz bardzo dużym rozdrobieniu administracyjnym obszarów parków skutecznie ograniczają kontakty personalne, co przekłada się na znikome wspólne działania.

M. Kistowski (2004) badając parki krajobrazowe w Polsce zauważa, że w sytuacji istnienia gęstej sieci podmiotów zarządzających lub administrujących ich terenami, pracownicy zarządów parków stanowią komórkę tak małą, że jej istnienia wiele podmiotów nawet się nie domyśla. Niestety z rozmów prowadzonych przez autorkę w urzędach gmin wynika, że o istnieniu zarządu nie wie również wielu pracowników urzędów. Co więcej, w dwóch gminach osoby wyznaczone przez wójtów do wypełnienia ankiety dotyczącej turystyki w parkach krajobrazowych nie były świadome istnienia takich parków na terenie gminy.

² Siedziba Zarządu Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Będzinie znajduje się w jeszcze większej odległości, lecz Zespół posiada oddział w Żywcu.

³ W parkach krajobrazowych na terenie Karpat przypadają średnio niecałe 3 etaty na jeden park.

W sytuacji znacznego rozdrobnienia administracyjnego do podjęcia wspólnej polityki konieczne jest istnienie platformy umożliwiającej współpracę. W sytuacji istnienia odrębnej dyrekcji dla jednego parku, funkcję forum do wymiany informacji, prezentowania różnych stanowisk i dyskusji stanowić może rada parku (Ptaszycka-Jackowska 2000). W radzie takiej zasiadają bowiem przedstawiciele lokalnych samorządów oraz innych zainteresowanych organizacji, działających na danym terenie. Niestety istnienie zespołów parków nie daje takiej możliwości, gdyż gremia te są zbyt szerokie. Dla przykładu w 1998 r. w skład Rady Żywieckiego Parku Krajobrazowego wchodziło 7 wójtów (Ptaszycka-Jackowska 2000). Obecnie, po utworzeniu wojewódzkiego zarządu parków, nie jest możliwe, aby w Radzie liczącej 19 osób zasiadała liczna reprezentacja samorządów terytorialnych ośmiu parków krajobrazowych, podczas gdy jedynie trzy karpackie parki – Żywiecki, Beskidu Śląskiego i Beskidu Małego są administracyjnie związane z aż 26 gminami leżącymi w 3 powiatach⁴ (tab. 2).

Zdaniem D. Ptaszyckiej-Jackowskiej (2000) pomyślność współpracy zależy od wzajemnego stosunku stron, umiejętności dyskusji i poszukiwania kompromisu. Zgodnie z wynikami badań ankietowych, 46% respondentów deklaruje bardzo pozytywny stosunek władz gminy do istnienia na jej terenie parku krajobrazowego, a w 40% stosunek ten oceniono jako pozytywny. Negatywnego nastawienia nie ma w żadnej z badanych gmin, a stosunek raczej negatywny zadeklarowało tylko 5%. Zdaniem autorki na tak korzystną ocenę niemały wpływ miał fakt, że ankieta wypełniana była przeważnie przez osoby zajmujące się turystyką, promocją gminy, kulturą bądź ochroną środowiska.

Według G. Gołębskiego i Ł. Nawrota (2002) zrównoważony rozwój turystyki w parkach krajobrazowych wymaga stworzenia programu, który obejmować powinien następujące etapy: inwentaryzację zasobów, sformułowanie zasad rozwoju turystyki oraz sporządzenie strategii rozwoju turystyki. Do realizacji powyższych czynności, a także kształtowania i promocji produktu turystycznego oraz kontroli i monitoringu podejmowanych działań, zdaniem autorów konieczne jest istnienie podmiotu, pełniącego funkcję koordynatora. Koordynacji takiej nie są w stanie podjąć się ani dyrekcje parków, ani też władze poszczególnych gmin. Dyrekcje parków krajobrazowych, nie posiadają odpowiednich uprawnień decyzyjnych (jedynie opiniują projekty planów zagospodarowania przestrzennego oraz projekty inwestycji na ich terenie), dysponują zbyt ograniczonymi budżetami i niedostatecznymi zasobami kadrowymi. Ponadto połączenie parków w zespoły oznacza, że jedna dyrekcja zarządza rozległymi terenami, niespójnymi terytorialnie. Znacznie szersze uprawnienia decyzyjne niż zarządy parków mają władze gminne, lecz w ich gestii leżą jedynie fragmenty terenów parków, stanowiące często niewielką część powierzchni gminy. Turystyka na tych terenach, z punktu widzenia innych zadań gminy, jest często kwestią mało istotną.

W sytuacji znacznego rozdrobnienia administracyjnego i zbyt ograniczonych uprawnień decyzyjnych dyrekcji parków krajobrazowych, jedynymi podmiotami,

---

⁴ Tereny Parku Krajobrazowego Beskidu Małego leżące w pięciu gminach w granicach woj. małopolskiego nie podlegają Zespołowi Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego. Zarząd nad tą częścią Parku sprawuje Wojewoda Małopolski.

które są w stanie pełnić funkcje koordynacyjne są związki międzygminne (Gołembski, Nawrot 2002). Spośród badanych gmin przynależność do związków międzygminnych zadeklarowało 82%, jednakże jedynie 52% gmin⁵ w ramach działalności w związkach podejmuje inicjatywy związane z turystyką. Na ogół zasięg terytorialny związków, w ramach których podejmowano takie działania, nie pokrywa się z terenami parków. Przykład stanowić może Śląski Związek Gmin i Powiatów. Jego głównym celem jest kształtowanie wspólnej polityki samorządów lokalnych, a w ramach działalności opracowywane są również projekty z zakresu turystyki. Związek taki nie ma jednak istotnego znaczenia dla rozwoju turystyki na terenie parków krajobrazowych, gdyż zrzesza 94 gminy, w tym jedynie 6 spośród badanych.

Z punktu widzenia turystyki ciekawą inicjatywę stanowi powstający obecnie Związek Gmin „Perły Doliny Popradu”. Przystąpienie do związku uchwalone zostało dotychczas w czterech gminach: Ryrtrze, Piwnicznej, Muszynie i Łabowej. Celem związku jest podejmowanie działań na rzecz rozwoju gospodarki turystycznej i usług uzdrowiskowych (*Statut...* 2005). W ramach działalności Związku realizowana będzie wspólna strategia rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego pod nazwą „Perły Doliny Popradu”, która opracowana została w 2003 r.⁶

Najszersza współpraca gmin karpackich, na terenie których utworzono parki krajobrazowe, podjęta została w ramach Stowarzyszenia „Region Beskidy” utworzonego w 1999 r. w celu realizacji wspólnych programów i projektów na terenach przygranicznych, wchodzących w skład Euroregionu Beskidy. Stowarzyszenie to zrzesza 27 gmin, w tym 21 spośród badanych oraz 3 powiaty: bielski, żywiecki i suski. Działania podejmowane przez Stowarzyszenie obejmują również turystykę, m. in. współdziałanie w tworzeniu tzw. „Zielonych Szlaków” (Greenways)⁷.

4. Działania planistyczne

Turystyka stanowi jedną z wielu funkcji pełnionych przez parki krajobrazowe i jej zrównoważony rozwój nie może być rozpatrywany w oderwaniu, lecz w szerszym kontekście. Warunkiem zgodnej koegzystencji poszczególnych funkcji jest ich planowy rozwój. W przypadku terenów objętych parkami krajobrazowymi, działania planistyczne nie powinny ograniczać się do pojedynczych gmin, gdyż mogą wystąpić między nimi znaczne rozbieżności. Gminy związane z danym parkiem powinny uzgadniać, stanowiska oraz sporządzać wspólne opracowania (Ptaszycka-Jackowska 2000).

Dokumentem wiążącym, który musi być uwzględniony w działaniach planistycznych podejmowanych przez wszystkie gminy z terenu danego parku krajobrazowego,

---

⁵ Odpowiedzi uwzględniały również działania podejmowane w ramach przynależności do Euroregionu Beskidy.

⁶ Strategia opracowana została dla sześciu gmin: Krynicy, Łabowej, Muszyny, Piwnicznej, Rytra i Starego Sącza, lecz Krynica i Stary Sącz nie podjęły uchwały o przystąpieniu do Związku.

⁷ Są to szlaki dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego. Ich celem jest promowanie lokalnych produktów turystycznych i rozwój turystyki przyjaznej dla środowiska. Przez tereny Euroregionu Beskidy przebiegają dwa szlaki: Kraków-Morawy-Wiedeń oraz Szlak Bursztynowy.

jest plan ochrony parku. Zgodnie z zapisem ustawowym (*Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*), plany ochrony parków krajobrazowych powinny być sporządzone w ciągu pięciu lat od dnia utworzenia parku. Ustalenia planów ochrony parków krajobrazowych są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Zgodnie z ustawą, ustalenia te (dotyczące m.in. zagospodarowania turystycznego) są uzgadniane z właściwymi miejscowo radami gmin. Niestety wśród badanych parków krajobrazowych, tylko trzy – Jaśliski, Ciśniańsko-Wetliński i Górnolączyński, posiadają obowiązujące plany ochrony. W trzech parkach dawne plany straciły ważność, w jednym plan jest w opracowaniu. Tak więc plany ochrony parków są przeważnie sporządzane po uchwaleniu studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz po zatwierdzeniu znacznej części miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Taka sytuacja, zdaniem D. Ptaszyckiej-Jackowskiej (2000) jest niekorzystna, gdyż stwarza ograniczone możliwości wprowadzenia ustaleń planu ochrony do planów miejscowych i w efekcie niską skuteczność realizacji tych ustaleń. Najkorzystniejsze byłoby równoczesne opracowywanie planów ochrony i studiów.

W sytuacji braku planów ochrony w większości parków krajobrazowych uwzględnienie potrzeb ochrony przyrody w dokumentach planistycznych gmin, w tym również dotyczących rozwoju turystyki, zależy w dużej mierze od wzajemnego porozumienia.

Zgodnie z *Ustawą z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* gminy mają obowiązek opracowania studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Studia takie posiada 94% badanych gmin. Dokumenty uchwalono w latach 1999-2005. Wszystkie wyznaczają tereny dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Aktualny miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego posiada 43% gmin, plany te uchwalone zostały w latach 2001-2005. Ale tylko w 41% przypadków obejmują one teren całej gminy. W 87% sporządzonych planów wyznaczono tereny dla rozwoju turystyki.

Specjalne plany rozwoju turystyki sporządzone zostały jedynie dla 6% gmin i są to nowe dokumenty, uchwalone w latach 2000-2004. Kolejne 8% gmin zadeklarowało, że plany znajdują się w trakcie opracowania.

Dla 88% ankietowanych gmin zostały sporządzone strategie rozwoju gminy. Strategie te w większości przyjęto w latach 2000-2005, 97% z nich zawiera cele i zadania z zakresu turystyki, które dotyczą głównie:

- modernizacji i rozbudowy bazy turystycznej (74% strategii), w szczególności bazy noclegowej i gastronomicznej, a także ścieżek rowerowych, dydaktycznych oraz tablic informacyjnych,
- promocji turystycznej gminy (19% strategii),
- rozwoju agroturystyki (21% strategii),
- ochrony walorów turystycznych (14% strategii),
- podnoszenia kwalifikacji mieszkańców w zakresie obsługi ruchu turystycznego (11% strategii).

5. Inne działania podejmowane w gminach

Poziom rozwoju funkcji turystycznej oraz znaczenie turystyki w gospodarce badanych gmin są zróżnicowane, co w znacznym stopniu wpływa na zainteresowanie władz i mieszkańców gmin turystyką oraz na podejmowane działania.

Pośród gmin, które wzięły udział w badaniu ankietowym, 28% zadeklarowało, że turystyka ma wiodące znaczenie wśród działów gospodarki. Turystykę na pierwszym miejscu (zarówno obecnie, jak i w przyszłości) stawiały wyłącznie gminy związane z parkami krajobrazowymi Beskidu Śląskiego, Beskidu Małego, Żywieckiego, Popradzkiego i Wiśnicko-Lipnickiego. Poza wymienionymi, w ośmiu gminach zadeklarowano, że turystyka w przyszłości powinna odgrywać największe znaczenie w gospodarce.

Badania ankietowe wykazały znaczne zainteresowanie rozwojem turystyki, zwłaszcza wśród radnych gmin. W 64% gmin zadeklarowano wysokie bądź bardzo wysokie zainteresowanie radnych, natomiast stopień zainteresowania mieszkańców roz-

Tab. 4. Stopień zainteresowania rozwojem turystyki wśród radnych oraz mieszkańców gmin

Table 4. The level of interest in developing tourism as declared by the councillors and residents of gminas (communities) in question

Stopień zainteresowania	Liczba gmin w %	
	radni	mieszkańcy
Bardzo duży	20	9
Duży	45	32
Średni	26	48
Mały	9	11
Brak zainteresowania	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

wojem turystyki jest w gminach nieco niższy (tab. 4). Jedynie w trzech gminach: Gródek nad Dunajcem, Tyrawa Wołoska i Strzyżów zainteresowanie mieszkańców rozwojem turystyki oceniono wyżej niż radnych. Wśród ankietowanych gmin nie ma jednostki, w której radni bądź mieszkańcy nie wykazują żadnego zainteresowania rozwojem turystyki.

Zainteresowanie potwierdzają podejmowane działania. Jedynie 14% gmin nie podejmuje i nigdy nie podejmowało działań na rzecz rozwoju turystyki. Jako przyczyny podawano głównie brak funduszy, a także niskie zainteresowanie ze strony radnych i mieszkańców.

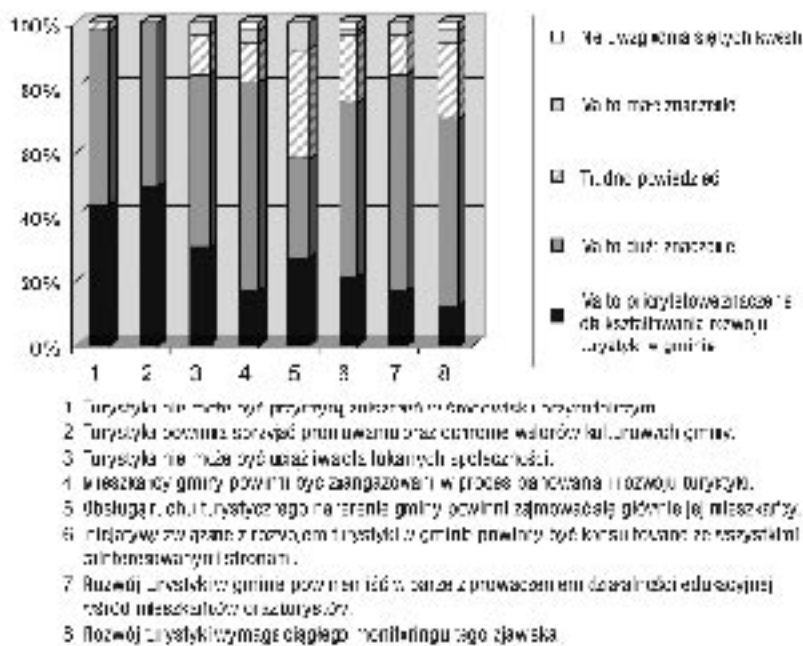
Wśród wykonywanych zadań z zakresu turystyki dominowała promocja terenów gminy oraz budowa lub modernizacja bazy turystycznej. Działalność promocyjna polegała na wydawaniu materiałów reklamowych (folderów, pocztówek, map, itd.) – 39% gmin, udziale w targach turystycznych – 15% gmin, promocji w mediach – 12% gmin. Rozwój infrastruktury turystycznej dotyczył głównie szlaków turystycznych, w tym szlaków i ścieżek rowerowych – 26% gmin, ścieżek dydaktycznych – 24% gmin, szlaków turystycznych pieszych, konnych oraz tematycznych. Rozbudowę innych form infrastruktury turystycznej zadeklarowało 29% gmin. Aktywność gmin przejawiała się ponadto w organizacji imprez turystycznych, sportowych i kulturalnych – 31% gmin, szkoleń dla mieszkańców (głównie z zakresu agroturystyki) – 12% gmin, poprawie informacji turystycznej (punkty informacji turystycznej, tablice informacyjne) – 17% gmin, opracowywaniu planów rozwoju turystyki oraz regionalnych produktów

turystycznych, podejmowaniu działań na rzecz ochrony walorów turystycznych oraz pozyskiwaniu funduszy na inwestycje związane z turystyką.

W znacznej grupie gmin (55%) zadania z zakresu turystyki wymieniono wśród najistotniejszych przedsięwzięć stojących obecnie przed władzami gminy. Zadania te dotyczą głównie modernizacji i rozbudowy bazy turystycznej. Ponadto w większości gmin wymieniano budowę sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków oraz remonty dróg. Inwestycje te nie są bezpośrednio związane z turystyką, lecz poprzez poprawę warunków sanitarnych i dostępności komunikacyjnej, sprzyjają jej rozwojowi.

Część gmin (65%) dysponuje własnymi obiektami lub terenami, które chciałyby przeznaczyć na rozwój turystyki. Przeważnie są to tereny, na których planowana jest budowa urządzeń sportowo-rekreacyjnych lub parkingów.

Dziwi fakt, że przy znacznym zainteresowaniu rozwojem turystyki oraz dużym znaczeniu turystyki w gospodarce wielu gmin, stosunkowo niski jest udział gmin (63%),

Ryc. 2. Ocena działań podejmowanych w gminach w odniesieniu do wybranych zasad zrównoważonego rozwoju turystyki

Figure 2. Evaluation of activities run in gminas (communities) from the point of view of the selected principles of sustainable tourism development

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

które w strukturze urzędów posiadają wyspecjalizowaną komórkę do spraw turystyki. Ponadto z tego w 61% przypadków jest to zaledwie jedna osoba, która przeważnie łączy obowiązki z zakresu turystyki z innymi. Wśród zatrudnionych w urzędach gmin osób odpowiedzialnych za sprawy turystyki jedynie 28% to osoby z wykształceniem turystycznym. Spośród gmin, w których nie ma stanowiska do spraw turystyki, 25% planuje jego utworzenie.

W przeprowadzonych badaniach ankietowych poproszono również o dokonanie oceny działań podejmowanych w gminach w odniesieniu do wybranych zasad zrównoważonego rozwoju turystyki. W opinii większości respondentów, zasady zrównoważonego rozwoju mają duże lub bardzo duże znaczenie. Priorytetowe znaczenie przypisywano najczęściej zasadom:

- turystyka powinna sprzyjać promowaniu oraz ochronie walorów kulturowych gminy,
- turystyka nie może być przyczyną zniszczeń w środowisku przyrodniczym (ryc. 2.).

6. Podsumowanie

Badania ankietowe przeprowadzone w urzędach gmin, na których terenie istnieją parki krajobrazowe, wykazały duże znaczenie turystyki w gospodarce gmin oraz znaczne zainteresowanie władz i mieszkańców jej rozwojem. Zdecydowana większość gmin podejmowała działania na rzecz rozwoju turystyki, niestety przeważnie były to działania na niewielką skalę, realizowane samodzielnie, bez współpracy z sąsiednimi gminami i dyrekcjami parków krajobrazowych.

Zrównoważony rozwój turystyki na terenach parków krajobrazowych wymaga integracji działań licznych podmiotów, wspólnego planowania i wspólnej realizacji ponad gminnych projektów. Tymczasem wspólne działania gmin związanych z danym parkiem krajobrazowym i dyrekcji parków nie są częstą praktyką.

Literatura:

- Gołembski G., Nawrot Ł., 2002, *Rozwój turystyki zrównoważonej w parkach krajobrazowych – nowe trendy w Unii Europejskiej*, [w:] K. Zimniewicz (red.), *Zarządzanie parkiem krajobrazowym w warunkach zrównoważonego rozwoju*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań.
- Jackowski A. (red.), 2004, *Encyklopedia szkolna. Geografia*, Wydawnictwo Zielona Sowa, Kraków.
- Kistowski M., 2004, *Wybrane aspekty zarządzania ochroną przyrody w parkach krajobrazowych*, Uniwersytet Gdański, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk-Poznań.
- Ptaszycka-Jackowska D., 2000, *Współpraca parków krajobrazowych z samorządami lokalnymi w zakresie zagospodarowania przestrzennego*, Biuletyn Parków Krajobrazowych Wielkopolski, 6(8).
- Statut Związku Gmin „Perły Doliny Popradu”*, Załącznik do Uchwały Nr XXIX/197/05, Rady Gminy Łabowa z dnia 27 kwietnia 2005 r.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*, Dz. U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880.

Actions of local authorities for the purpose of developing tourism in the Carpathian landscape parks

Summary

There are 13 landscape parks in the Polish part of the Carpathian Mountains. The majority of them were established in the 1990s. The borders of the landscape parks were set out on the basis of natural criteria, thus, they are not linked with the borders of gminas (communities), and, thus, their areas are highly fragmented in regard to their administration. The total surface area of all Carpathian landscape parks is 454, 499 ha, they are administratively connected with and to 88 gminas.

The main characteristics of the landscape parks are their high natural values and culture amenities, and, that's why tourism plays a very important role in these regions. The survey (by questionnaires) in the District Offices of the studied gminas revealed that both the senior officials and residents in the vast majority of gminas are interested in developing tourism; moreover, in the majority of gminas, activities in this domain have been initiated already.

In landscape parks, sustainable development is a must; therefore, principles of such sustainable development have to be introduced and carried out. This fact was highlighted in the Law on Nature Protection (Polish Journal of Laws of 2004, No. 92, Item. 880). The respondents' utterances prove that they positively think about the implementation of the principles of sustainable tourism development in their gminas.

It is not possible to carry out the principles of sustainable development, in particular in the domain of tourism, if the gminas connected with a given landscape park do not closely co-operate with each other and if the activities run by both the gminas and the park directors are not fully integrated. Unfortunately, the situation is that joint planning and joint realization of multiparty projects, exceeding the border of one gmina, is not a usual, common practice. Typically, the gminas confine themselves to promoting their own region, to developing tourist trails or paths, and to expanding events for sports and culture. Another problem is that there are no qualified specialists among the officers and other employees in the District Offices.

Bernadetta Zawilińska
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
Kraków

